

Geliş Tarihi:25.04.2020 Kabul Tarihi:23.05.2020

Entry Date: 25.04.2020 Accepted: 23.05.2020

HALK KÜLTÜRÜNDE KADININ TÜRKÜ YAKICI KİMLİĞİ VE KADIN AĞZI TÜRKÜLERDE “ KOCAELİ ÖRNEĞİ”*

**Ballad Singer Identity of Women in Folk Culture and "Kocaeli Example" in Ballads
With Women's Dialect**

Gülşen ERDAL**

Özet

Halk kültüründe önemli bir yer tutan türkülerin ortaya çıkmasında kadının Türkiye coğrafyasında türkü yakıcı kimliği oldukça geniş bir şekilde ortaya konmaktadır. Kadının toplumda üstlendiği ve toplum tarafından ona verilen kimi rollerinin kadının türkü yakıcı kimliğini etkilediği görülmektedir. Kimi zaman gelin, kimi zaman bir eş ve anne olan kadın tüm bu rollerin ona sunduğu yaşam tecrübesini duygu ve ezgi birlikteliği ile bir araya getirerek türkülerini yakar. Bir sanayi bölgesi ve yoğun göç alan bir coğrafya olması dolayısıyla çok kültürlü bir yapıya sahip olan Kocaeli ili, halk kültürü açısından uzun yıllar TRT repertuarındaki sadece altı türkü ile anılırken 2015-2020 yılları arasında yapılan alan araştırmaları ile yapılan derleme çalışmaları ile yeni derlenen türkülerle beraber yetmiş beş adet türküye sahip olmuştur. Bu bağlamda yeni derlenen Türkülerle beraber Kocaeli türkülerinde kadın ağzı türkülerin öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada Kocaeli'ne ait türkülerde, yöre kadınlarından derlenen “kadın ağzı” türkülerin bazı türkü örnekleri üzerinden ele alınarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kocaeli, Kocaeli Türküleri, Kadın AĞzı Türküler

Abstract

The ballad singing identity of woman in Turkey geography widely reveals in showing-up the ballads taking an important place in the folk culture. Certain roles, which woman undertake and are given to her by society, are seen that they affect the ballad singing identity of woman. A woman, who is a bride sometimes and is a wife and mother sometimes, sings the ballads by bringing her life experience that those roles present to her with emotion and song togetherness. While Kocaeli province, which has multi-cultural structure since it is an industrial area and a geography allowing immigrants intensively, is referred by only six ballads found in Turkish Radio and Television Association repertory for many years in terms of the folk culture, it has seventy five ballads together with the ballads compiled recently with the compilation works made by the field researches done between 2015 and 2020. In this context, it has been determined that the woman dialect ballads came to the forefront in Kocaeli ballads together with the ballads compiled currently. In this study, it has aimed at researching by approaching over some ballad examples of the “woman dialect” ballads compiled by vicinity women in the ballads belonging to Kocaeli.

Keywords: Kocaeli, Kocaeli Ballads, Women Dialect Ballads

* Bu makale, 7-8 Mart 2019 IWCS (International Conference on Women's Studies-İstanbul) adlı konferansta sunulan bildiriDen geliştirilerek oluşturulmuştur.

** Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Devlet Konservatuvuru, Müzikoloji Bölümü. glsnerdal@gmail.com

Giriş

Çağımızda öncelikli bir anlatım şekli olan sanat, günümüz kadınının kendini ifade etme sahalarından biridir. Sanat biçimlerinin en soyutu olan müzik ise yüzyıllar boyunca kadının kendini en rahat ve açık anlatabildiği bir sanat ortamını olmuştur. Ünlü besteci Mozart’ın kız kardeşi Nannerl, büyük besteci Schumann’ın eşi ünlü ve son derece yetenekli piyanist Clara Schumann, Cumhuriyet Türkiye’sinin Batı’ya dönük yüzünün ilk temsilcilerinden ve harika çocuklarından İdil Biret ve Suna Kan dünyada ve Türkiye’de sanat alanında öne çıkan kadın kimliklerden sadece birkaçıdır. Halkın içinden gelen kadın ise, kimliğini ve varlığını, kadının çeşitli toplumsal rollerinin ona yüklediği düşünce yapılarıyla müziğin birleşmesi ile ortaya koymuştur. Böylece kadın, halk kültüründe müzik ile kendini temsil ve ifade edebilme olanağı kazanmıştır. Halk kültürü, maddi ve manevi kültür öğeleriyle, kuşaktan kuşağa aktarılan yapısıyla bu kültürün içinde tüm yaşam alanları ile yer alan kadının ifade biçimlerinin yer bulduğu bir kültürel dokudur. Kadın, halk kültürünün önemli yaratıcısı, ortaya koyucusu, tanımlayıcısı ve aktarıcısı olarak kimliği içine sığdırdığı türlü rollerinin kendisine kattığı bütüncülük bağlamında güçlü bir halk kültürü mimarıdır. Bir kadının hayatındaki genç kızlık, evlilik, doğum ve analık dönemleri; kadının kendini anlattığı, yaşam tecrübesini, duygu ve düşüncelerini ortaya koyduğu, yaşam döngülerini temel alarak yaktığı ve halk kültürüne kazandırdığı kadın ağzı türkülerin ana temalarını oluşturmaktadır. Geleneksel halk kültürünün önemli unsurlarından olan türküler, Türk Milletinin duygu dünyasını inanışlarını, sevinçlerini, acıları, dünya görüşünü, günlük uğraşlarının dile geldiği, halk şiirinin bir türüdür (Kınık, 2001: 136’dan akt, Yılmaz, 2016: 36). Türkü, “ müzikal ve edebi yapısı çeşitli biçimlerde olan her türlü sözlü ezgiye verilen isim”dir. Türkü kelimesinin “Türk’e ait” anlamında olan “Türki”den dönüşerek bugünkü hale geldiği konusunda çoğunluk uzmanlar hemfikirdirler (Duygulu, 2014: 436). Türkülerin yayılması harp, vatan borcu, mecburi göç, iskân, geçim derdi gibi sebeplerle yaşanan göçler ile türkülerinde göçtüğü görülür. Türkülerin eski dönemlerde gezgin halk ozanları, kervanlar, düğünler, konargöçerler, seyyar satıcılar, gurbetçiler ve memurlar yoluyla bir yerden bir yere gezdiği söylenebilir (Güven, 2009: 44-50’den akt, Göher, 2011: 402). Dolayısıyla türkü içinde geçen çevre, etnografik materyal, giysiler gibi elemanlar de zamanla değişim geçirebilir (Başgöz, 2008: 135). Halk kültüründe gelenek ve görenekler içinde kadının önemli bir yeri olduğu açıktır. Halk kültürünün oluşumunda kadının rolünün kesin olarak ortaya konabileceği alanların başında ise halk kültürünün vazgeçilmez bir ögesi olan müzik gelmektedir. Doğum, evlenme, ölüm, askerlik gibi yaşam döngülerini müzikle yaşanmışlıklara dökme ve aktarma müzik

sayesinde kadının halk kültürüne yaptığı katkıyı gösterir. Kadının evlendiği dönemdeki gelin rolü, çocuk sahibi olduğunda üstlendiği anne rolü, evin erkeğine karşı sürdürdüğü eş olma görevi ve rolü türkülere konu olan kadın kimliklerinin bazılarıdır. Tüm bu tecrübelerini anlatmak hele ki bunu müzikle yapmak kadının halk kültürü ve dolayısıyla müzik içinde edindiği yeri gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda kadının türkü yakıcı kimliği türkünün kültürel yapılanmasını yönlendiren ve yapılandıran bir nitelik taşır. Kadının yaşamsal döngüleri, onun bulunduğu toplumdaki rollerinin çeşitlenmesine, ana, eş, bacı gibi kimlikler üstlenmesine neden olur. Bu bağlamda bir türkü yakıcısı olarak kadın, halk kültürü için müzik alanında üretken bir varlık gösterir. Kocaeli türküleri içinde yer alan kadın ağzı olarak değerlendirilebilecek türküler genellikle kına ritüeline ilişkin olarak yakılan türküler olup, “kına” geleneğinin ritüel olarak uygulanmasını da aktaran türkülerdir. Bunun dışında askerlik, savaş, yâre duyulan özlemin ifadesi, kendini karşı cinse beğendirme çabaları gibi konuların da kadın tarafından, kadın dilinden, kadın duygu ve düşüncesinde şekillenerek, zaman içerisinde Kocaeli Türkülerinin içinde temasal bağlamda yer almıştır. Nihayetinde, kadının toplumdaki rolü, onun halk kültürünün başat ögesi olan müzik alanında da kendini ifade etmesine ve türkü yakıcı kimliğiyle öne çıkmasına olanak tanımaktadır.

Türkü Yakma ve Kadının Türkü Yakıcı Kimliği

Kadının ifade gücünün hem müzikal hem de sözel bellekle harmanlandığını ortaya koyan “*yakılan*” türküler; müziğin duygulara yön vermesi, anlatım gücünü desteklemesi, ezgisel ve ritmik bellek yapılarının sözel belleğin anlatımlarıyla birleştirilmesi sonucunda ortaya çıkar. Türkü yakmak, türküyü meydana getirmek anlamını içermektedir. Türkü meydana geldiği ortamın kendi doğal koşullarına bağlı olarak ortaya çıkar. Bu nedenle, türküyü yakan kişi düşüncelerini bir düzenli kalıp içinde ve bir şiir biçimiyle ifade etmek konusunda herhangi bir zorunluluk içinde değildir (Başgöz, 2008: 136). Halk edebiyatı ile halk müziğinin birlikte icra edildiği en önemli alan türkülerin büyük bir kısmı olayları değil, duygu ve düşünceleri dile getirir. Anadolu insanı sevdasını, sevisini, sevincini, kederini, mertliğini, üzüntüsünü, acısını, ümidini, özetle yaşamının büyük bir kısmını türkülere dökmüş, türkülerle anlatmıştır. Türküler hayatın çeşitli evrelerine ait olayları kendine konu seçerken, bu konular büyük bir çoğunlukla sade sözlerden oluşur. Ezgilerde de yine aynı şekilde sadelik görülür. Buldukları yörenin müzikal karakteriyle örülüdür (Duygulu, 2014: 436). Bu sade dil ile meydana getirilen türküler, kimi zaman tarihe tanıklık ederken, kimi zaman da yaşamdan tecrübeler ve dönütler sunar.

Kadın, türkü yakıcı kimliği ile dile gelen türkülerde çoğunlukla kendi iç dünyasını ve düşüncelerini belirtir. Örneğin, dillendirdiği ağıtlarda, kelimelerle dünyasını dile dökme mahareti ve durum tespiti yapma özelliği öne çıkar. Söylediği ninnilerde yaşamdan umduklarını anlatan ve çocuğun geleceği için daha beşikte iken telkinlere başlayan bilge ve yaratıcı bir kimlik yer alır. Topluma ilişkin konuları olan türkülerde daha çok toplum sorunlarına değinen kadın, sevdasına ait duyguları yalın, gerçekçi bir anlatımla ifade eder. Yaşamı müzikle anlatma hemen her toplumun kendine özgü kültürü içinde biçimlenmektedir. Yöreden yöreye farklılaşan yaşam biçimleri tecrübelerin farklı anlatım biçimleriyle müziğe aktarımında kendini gösterir. Kadının toplumsal rolleri türkü yaktığı dönemleriyle özel bir anlam kazanır. Doğal olarak başrolü üstlendiği ritüellerde kadın türkü yakıcı kimliğini üstlendiği rollerle özdeşleştirir. Altay (2015: 28) Anadolu Halk Kültüründe Kadın kimliğini yansıtan ifade biçimlerini; Düğün geleneğinde kına ritüeli ve kına ezgileri, boğaz çalma geleneği ve boğaz ninni söyleme ritüeli ve ninni ezgileri, ve sözlü kadın oyun ezgileri olarak belirtmektedir. Kocaeli yöresinde de kadın kimliğini yansıtan ifade biçimlerinden çoğunlukla kına ezgilerine rastlanmaktadır.

Kadın ağzı türküler, kadın dünyasının yansımasıdır. Kadın duygularını bu türküler yoluyla anlatır (Kuzlu, 1999: 1). Duygulu (2014: 259) tarafından “kadınların ve genç kızların türkü söyleme tavrı, kadınca bir eda ile okunan türkülerdeki üslup” olarak tanımlanan *kadın ağzı*, türküler kadınlar tarafından yakılmak suretiyle söylenmiş türkülerdir. İçeriğinde kadının dünyasını barındıran kadının hislerini dışa yansıttığı bu türküler, kadınların kendi ortamlarında söyledikleri, yaktıkları ve tümüyle kadının dünyasını tıpkı oyalı bir tülbent, ya da örülmüş ve üzeri bereket motifli bebek patiği gibi kendini ve düşüncelerini anlattığı diğer halk kültürü öğeleri gibi, kadını ve dünyasını dinleyene anlatan ve aktaran halk kültürü ürünleri olarak ortaya çıkar.

Yöntem

Bu çalışmaya konu olan Kocaeli türküleri içerisindeki kadın ağzı türküler Kocaeli bölgesinin çeşitli ilçe ve köylerinde yapılmış olan alan çalışmaları ile elde edilmiştir. Halkbilimi araştırmaları ve alan çalışmalarında, seçilen konuya ilişkin özgün ve güvenilirliği olan bilgilere ulaşmak ve derlemek için araştırmacının araştırma yapacağı grubun ya da topluluğun yaşadığı yere giderek çalışmasına “alan araştırması” denir (Artun, 2012: 60). Alan çalışmasında veri toplama yöntemleri konusunda tutarlı bir tavır sergilenmesi gerekmektedir. Hangi verilerin gözlem, görüşme, söyleşi, ve buna benzer yöntemlerle toplandığı ve neden bu

yöntemlerin seçildiği açıklanmalıdır (Özer, 2002:117). Etnomüzikolojide müzik, kültüre özel bir görüngü olarak kabul görür. Müziksel olaylarda ana bağlam müzik olmadığında da ana bağlam müzikle tamamlanır. Bu nedenle bir müziksel olay etnografisi, müziğin ana bağlam olduğu etkinlik ile aynı perspektifte yer almalıdır. Müziksel olaylar döngüsel (hasat şenlikleri, örneğin olabileceği gibi, şenlik, ritüel, asker uğurlama, düğün, bayram, ibadet gibi yaşam geçiş dönemlerinde birinden diğerine geçiş şeklinde de olabilmektedir (Özer, 2002:106). Kocaeli türkülerinin derlenmesi, yerel müzisyenlerinin tespitine yönelik çeşitli komisyon ve proje çalışmaları esnasında alan araştırması yöntemi içerisinde gözlem ve sözlü görüşme tekniklerinden faydalanılmıştır. Derlenen türküler Kocaeli'nin yerli yerleşik halkı olan Manavların yaşadığı yerleşim yerlerinden türkülerin derlenmesi ile etnomüzikoloji açısından derlenen türkülerin manavların yaşam kültürleri içerisinde gözlenmesi yoluyla kayıt altına alınıp, çözümlenerek deşifre edilmesi yolu seçilmiştir. Çalışılan alanın kültürel nitelikleri derlenen türküler bağlamında, Kocaeli türkülerinin kültürel özellikleri doğrultusunda ele alınmıştır. Derlenen türkülerle ilişkin yapılan kaynak kişilerin tamamının kadın olması, türkülerin kadın ağzı ile söylenmesinin tespitinde çıkarımlarda bulunmamızı kolaylaştırmıştır. Kocaeli yöresi yerli yerleşik halkı olan manavlardan derlediğimiz türkülerin kadınlar tarafından icrası da kullanılan sözcüklerin ve anlatım biçimlerinin kadın ağzı türküler olduğunun tespitine katkı sağlamıştır.

Bulgular

Cumhuriyet döneminde yurt genelinde yapılan derleme çalışmalarında Kocaeli yöresine de yer verilmiş, 1952 yılında Muzaffer Sarısözen'in başkanlığındaki ekip yöremizde de derlemeler yapmıştır. O dönemden günümüze Kocaeli'nin TRT repertuarında sadece altı (6) olan türkü sayısı yapılan derleme çalışmalarıyla 75'e çıkarılmıştır. Yapılan alan çalışması sayesinde alanda daha önce başka yöre müzisyenlerince derlenen Kocaeli türkülerinin de gün yüzüne çıkarılması sağlanmıştır Bu anlamda derleme çalışmalarımız, Cumhuriyet tarihinin Kocaeli ilindeki en büyük ikinci derleme çalışması niteliğini kazanmıştır (Erdal, 2019: 6). Kocaeli türkülerinin niteliksel analizi çalışmalarımızdan biri de Kocaeli türkülerinde kadın ağzı türkülerin belirlenmesi çalışmamızdır. Bu bağlamda yapılan genel tespit, Kocaeli türkülerinde yer alan kadın ağzı türkülerde dörtlükleri mani şeklinde olan kadın ağzı türküler çoğunlukta olduğu şeklindedir. Türkülerin genellikle manilerden oluştuğu tespit edilmiştir. Mani genellikle 7 heceli, 4 mısralı, 1., 2., ve 4. mısraları kendi arasında uyaklı 3. mısraın uyağı serbest olan şiir türüdür. Kocaeli türkülerinde kadın ağzı türkülerde genellikle mani yapısı görülmektedir. Kadın ağzı türküler bakıldığında genellikle mani türünde türküler

olduğu görülmektedir. Kocaeli/Gölcük ilçesine ait Elenko türküsü mani yapısında bir türküdür:

ELENKO¹

Küp dibinde bulama
Parmağına dolama
Benden başka yar seversen
Gençliğine doyama

Elenko Elenko
N’oldun n’oldun
Sen gelin oldun,
Dillere destan oldun

Küp dibinde pastırma
Kız saçını kestirme
Kestirirsen yâre kestir
Nazlı yâri küstürme

Elenko Elenko
N’oldun n’oldun
Sen gelin oldun,
Dillere destan oldun

Türkülerde şiirin bittiği ve ezginin sözsüz olduğu yerlerde kadınların söz kullanmadıkları için ağızlarıyla söyledikleri terennümlerin yer aldığı bilinmektedir. Kocaeli türkülerinde de bu terennümler bolca görülmektedir. Bu terennümler incelendiğinde (aman aman, aslanım, ben yandım vs) net anlamları olan kelime veya kelime gruplarıyla beraber ayrıca rinna, of of, şinanay, hey hey, hele hele gibi örnekler de görülmektedir. Kocaeli türkülerinde bu terennümlere örnek verilecek olursa:

SAHİL BOYU İSKELE(Kocaeli /Gölcük)²

Sahil boyu iskele
Yarım gitti askere
Yüzbaşıya söyleyin
Çabuk versin tezkere

Heey heey şinanay nay
Yar yolunu beklerim
Şinanay naaay şinanay nay.....

RİNNA YARİM³

¹ Elenko/Eleni-ko : Eleniciğim /Rumca söylemiş kadın ismi

² 2017 yılı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Bilge şehir projesi kapsamında derlenen türküler içerisinde yer alan türkü.

Karşıda otur oğlan
Pantolun potur oğlan
Yalnız mı geziyorsun
Ben de geleyim oğlan
    Rinna rinna yarım, rinna rinna
Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Sürünsün de ölmesin
Aramızı bozanlar
    Rinna rinna yarım, rinna rinna

Kadın ağzı türkülerin konularını gelin türküleri, ağıtlar, ninniler, gurbet türküleri, sevda türküleri, iş türküleri, oyun türküleri, mizahi türküler olarak sıralamaktadır. Kına türküleri ayrılığın verdiği hüznü yansıtan ağır karakterli türkülerdir (Kuzlu, 1999: 38). Kadın ağzı türkülerde gurbet hasreti konulu türküler, gelin kızlar için kına türküleri, ağıtlara Kocaeli türküleri içinde yer alan kadın ağzı türküler de de bu konulara yer verildiği görülür. Kadın ağzı türküler içinde en çok üzücü olan ağıtlar bebek ağıtlarıdır. Kocaeli Türküleri içerisinde evlat kaybıyla duyulan acıya yönelik yakılan türküler de yer almaktadır. Vah Genç Kuzum adlı ağıt bu örneklerden biridir.

VAH GENÇ KUZUM (Kocaeli /İzmit)⁴
Kimse duymasın ilahim sana
Yedi yıl bekledim vah genç kuzum deyu

Yüreğime girdi bir ince sızı
Gece gündüz ağladım, vah genç kuzum deyu

Ana mezarımı caddeye kazın
Gelip geçen dua etsin vah genç kuzum deyu”

Bu ağıt bir annenin yedi sene bekleyip te evlat sahibi olmasının ardında kaybettiği evladının kaybıyla duygularını aktaran bir anne tarafından yakılmış ağıttır. Kaybedilen evlat için yakılan bir başka ağıt ta düğün alayı esnasında çıkan bir kör kurşunla kaybedilen bebeğe yakılan ağıttır. Bu makalenin yazarı bu olaya küçük bir çocukken evinden izlediği düğün alayı sırasında şahit olmuş, Alaylar Geldi adlı ağıtta yine bu olay üzerine bir annenin feryat figanını anlatmaktadır. Bu ağıtın sözleri şöyledir:

³ 2017 yılı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Bilge şehir projesi kapsamında derlenen türküler içerisinde yer alan türkü.

⁴ 2017 yılı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Bilge şehir projesi kapsamında derlenen türküler içerisinde yer alan türkü.

ALAYLAR GELDİ⁵(Kocaeli /Gölcük)
Alaylar geldi allı yeşilli
Yağız güvey hiç söz dinlemedi
Çekti tetiği verdi mermiyi
Yaktı kavurdu güzel haneyi
Kundağında daha saramdan
Gül kokusuna hiç doyamadan
Ah güvey yaktın güzel haneyi
Ah güvey yaktın kendi kendini

Gurbet türküleri, gurbet duygusunu hem uzağa giden hem de gönderen yaşar. Kendi memleketine duyduğu özlemi yaşar. Kocaeli/Gölcük ilçesinden derlenen ve düğünde takı merasiminin ardından gelin ağlatma türküsü olarak söylenen “Çam Dayleri” adlı türküdür. Bu türkü de gurbet temalı kadın ağzı türkülerine güzel bir örnektir:

ÇAM DAYLERİ (ÇAM DAĞLARI)⁶
Çam dayleri, çam dayleri
Yıkılsın gurbet yolları
Baba sarığın gök müydü?
Göğsünde iman yok muydu?

Attın beni gurbet ele
Köyünde oğlan yok muydu?
Yüce dağlar yüce olur
Günü biter gece olur

Son ayrılık nice olur
Sinem sana doyulur mu?
Doyulur mu, doyulur mu
Sinem sana doyulur mu?

Kocaeli Türkülerinde kadının başrolü türkü yakıcı kimliğiyle üstlendiği bir diğer yaşam dönemi de evlilik ve gelin olmadır. Evlilik ritüeline ilişkin “kına” ezgileri ve ağıtları, düğün ezgileri ve heyamola geleneğine ilişkin heyamola türkülerine rastlanmaktadır. Düğünler geleneklere bağlılık anlamında il genelinde ilçelere göre farklılıklar göstermekle beraber, düğün, öncesi kına ritüeli benzerdir. Kına, kızın baba evinden ayrılışının ilk resmi ritüeldir. Kına için yakılan türküler kadınların yüreğinden kopup ezgilerde dile gelmektedir. Dolayısıyla kına yakarken söylenen türküler bir türkü yakıcısı olarak kadının öz benliğine de hitap etmektedir. Kandıra ve Gölcük’ten derlenen iki kına türküsü aşağıdaki şekildedir:

⁵ Derleyen: Doç.Dr. Gülşen Erdal, (2018 / Gölcük- Kocaeli)

⁶ 2017 yılı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Bilge şehir projesi kapsamında derlenen türküler içerisinde yer alan türkü.

EVİN ŞEN OLSUN ⁷

Çam başına çıra koydum yanmadı
KIZ annene haber saldım gelmedi.
Şen annem, şen babam evin şen olsun
Ben gittim, ben gittim
Haberin olsun...

KIZ evinin maştrabası tunc olur
KIZ evinden ayrılması günc olur
Şen annem, şen babam evin şen olsun
Ben gittim, ben gittim
Haberin olsun...”

Kocaeli’de kına türkülerinde kadın ağzına verilebilecek diğer örneklerden bazıları ise, Elenko (Gölcük), Dünürçüler (İzmit), Çalınsın Davullarım Çalınsın (İzmit), Ulaşlı’nın İçinde (Gölcük) türküsü olarak verilebilir. Kavuşamayan Rum kızı ve Türk gencinin hikâyesini anlatan Elenko bir kına türküsü olarak söylenegelmektedir. Yörede Zülûf Kesme türküsü olarak da bilinir. Çalınsın Davullarım Çalınsın türküsü ise, baba evinden çıkan kızın bu ayrılış acısını babasının yapacağı dillere destan düğünün güzelliğiyle hafifleyeceğini anlattığı, ama aynı zamanda savaşa gidecek yavuklusunun ardından elinde avunacağı sadece görkemli bir düğün kalacağını anlattığı, Rumeli göçmenlerinden derlenen bir kına ezgisi örneği olarak verilebilir. Türkü kızın ve erkeğin karşılıklı anlatımlarının yer aldığı iki kıtadan oluşmakla beraber, kadının kendisine verilen değeri babası ve eşinin tavır ve söylemleri üzerinden ortaya koyduğu bir türküdür.

ÇALINSIN DAVULLARIM ÇALINSIN ⁸

Çalınsın davullarım çalınsın
Bahçemde çalınsın
Babam bana bir düğün yapacak
Ölünce anılsın

Ayletmeyin karada gözlümü
Be gitti neyin
İnşallah kavuşuruz a yârim
Cenk bitti neyin...

HEYAMOL ⁹

Kız evinden başlamalı Heyamol Heyamol

⁷ 2017 yılı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Bilge şehir projesi kapsamında derlenen türküler içerisinde yer alan türkü.

⁸ Derleyen: Doç. Dr. Gülşen Erdal. (2018/İzmit-Kocaeli Rumeli göçmenlerinden derlenen türkü)

⁹ 2017 yılı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Bilge şehir projesi kapsamında derlenen türküler içerisinde yer alan türkü.

Oğlan evini taşlamalı Heyamol Heyamol
Heyamollah biz geliyoruz
Heyamol, Heyamol

Sinileriniz kalaylı olsun Heyamol Heyamol
Pilavlarımız yağlıca olsun Heyamol Heyamol
Heyamollah biz geliyoruz
Heyamol, Heyamol

Heyamol türküsü, kız tarafının düğün arefesinde gece geç vakitlerde bir gelin alayı kadar kalabalık kız tarafı akraba ve arkadaşları ile erkek evine gidip, pilav, çerez gibi yiyecekleri alıp yemeleriyle tekrar kız evine dönmeleriyle sonlanan bir ritüeldir. Erkek tarafının evine yapılan bu ziyaret esnasında kadınlar darbuka, def çalarak heyamol türkülerini söylerler. Bu çalgılı ve türkülü ziyaret Gölcük yöresinde “Heyamola çıkmak” olarak adlandırılmaktadır.¹⁰ Kadının toplumsal rolleri içerisinde “Gelin” olması onun yaşamının tümü boyunca süreceği evlilikle kazandığı bir kimliktir. Evlilik sürecinde sadece eşyle değil özellikle onun ailesi ve en önde gelen şekliyle annesiyle de bir anlamda evlenen kadın her zaman aradığını bulamaz, Gölcük’ten araştırmacı tarafından derlenen “BAHÇEDE ÜZÜM KAYNANA” türküsü buna güzel bir örnektir:

BAHÇEDE ÜZÜM KAYNANA¹¹
Bahçede üzüm kaynana
Çıksın iki gözün kaynana
Ben oğlunla yan yana
Sen kapı dışarıya kaynana

Kaynanama kaşı gözü çatıvereyim
Oğluna da şingir mingir oynayıvereyim

Bahçede nohut kaynana
Oğlunu da unut kaynana
Ben oğlunla yan yana
Sen kapı dışarıya kaynana

Kaynanama kaşı gözü çatıvereyim
Oğluna da şingir mingir oynayıvereyim

Bahçede vişne kaynana
Yide yide kişne kaynana
Ben oğlunla yan yana
Sen kapı dışarıya kaynana

¹⁰ Sosyolog Ali Aktaş ile sözlü Görüşme; İzmit 2019.

¹¹ Derleyen: Doç. Dr. Gülşen Erdal (2018/ Gölcük-Kocaeli’den derlenen türkü)

Kaynanama kaşı gözü çatıvereyim
Oğluna da şingir mingir oynayıvereyim

Görüldüğü gibi bu türküde kadın türkü yakıcı kimliğine hem gelin hem de eş olma kimliğini sığdırmış ve naif bir söylemle oğlunun artık bir evi barkı olduğunu ve artık kaynanasının kendilerine rahat vermesini istemiş bunu dile dökmüştür.

Sonuç

Bu çalışmada, kadının türkü yakıcı kimliği Kocaeli Türküleri bağlamında incelenmiştir. Türkülerde genellikle türkü yakıcı olarak kadının yerinin erkeğe göre daha önde olduğu söylenebilir. Kadın üstlendiği toplumsal rollerle orantılı olarak yaşam döngülerinde daha çok yer alma ve etkilenme içerisindedir. Kocaeli Türkülerinde kadının türkü yakıcı kimliğinin izleri olan türkü örneklerini kına türküleri, kına ağıtları ve ölüm nedeniyle yakılan ağıtlarda oldukça vurgulu bir şekilde görmek mümkündür. 2015-2020 yılları arasında Kocaeli’de yapılan türkü derlemesi çalışmalarında, Kocaeli’nin il ve ilçelerinde türkülerin büyük çoğunluğunun kadınlar tarafından yakıldığı ve Kocaeli’de kadının yaşam döngüsü içerisinde türkü yakıcı kimliğiyle öne çıktığı tespit edilmiştir. Kocaeli’nin yerli-yerleşik halkı manavlardan derlenen türkü örnekleri dışında, ilde göçle gelen toplulukların da çoğunlukta olduğu ve Kocaeli’nin halen göç alan bir il olduğu da göz önüne alındığında bu topluluklara ait türkülerde de kadının türkü yakıcı kimliğinin ortaya çıkarılması önerilebilir.

Kaynakça

- AKTAŞ, Ali. (2019). İzmit, sosyolog, Kocaeli ilinin etnik ve sosyolojik yapısı konulu görüşme notları.
- ALTAY, Yedigâr Sude. (2015). *Anadolu’da Kadın ve Müzik*. İstanbul: Çerçeve Yayınları.
- ARTUN, Erman. (2012). *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Yayınevi.
- ÇAYCI, Merve Şule. (2014).”Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın: Cinsiyet Ayrımcılığının Kadın Ağzı Türkülerde İşlenişi”. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi.
- DUYGULU, Melih. (2014). *Türk Halk Müziği Sözlüğü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- ERDAL, Gülşen. (2019). *Osmanlı’dan Günümüze Kulaktaki Tınılar: Kocaeli’de Müzik Kültürü*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- ERDAL, Gülşen. (2017/2018). Proje Yürütücüsü, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Bilge Şehir Kocaeli Projesi Müzik Derlemeleri.
- GÜVEN, Merdan (2009). *Türküler Dile Geldi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- İSTANBULLU Serenat ve Feyzan GÖHER VURAL. (2017). *Sayısal Veriler Işığında Türkülerde Kadın*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- İSTANBULLU, Serenat. (2014). “Kültür ve Müzik Eğitimi Ögesi Olan Türkülerde Kadın Temasının Analizi”. Doktora tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- KINIK, Mehmet. (2001). “Bir İletişim Aracı Olarak Türk Halk Müziği ve Türküler”. *Erciyes İletişim Dergisi “Akademia”*. C. 2, S. 1, s. 136-150.
- Kocaeli Valiliği KOMHOY (2015-2016). Kocaeli Müzik, Halk Oyunları ve Yemek Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları verileri.
- KUZLU ARAL, Ayşegül. (1999). “THM’de Kadın Ağzı Türkülerin Müzikal ve Edebi Özelliklerinin İncelenmesi”. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- ÖZGÜN, Şirin & UNCU, Ülker (2007) “Kadın Ağzı Türkülerle Kadınların Hayatına Dair: İki Gösteri Deneyimi”. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, S. 2.
- ÖZER, Yetkin (2002). *Müzik Etnoğrafisi*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- VURAL, GÖHER Feyzan. (2011). “Türk Kültürünün Aynası Türküler”. *e-Journal of New World Sciences Academy*, C.6, S.3, s.397-411.
- YILMAZ, Ayfer. (2016). “Konuları Bağlamında Kadın Ağzı Türkülere Bir Yaklaşım”. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, S. 38, s.35-52.